

Schumanov projekt spoločnej Európy

Milan Čáky

V Európe po druhej svetovej vojne bolo niekoľko osobností, ktoré zásadným spôsobom ovplyvnili európske dejiny v pozitívnom slova zmysle. Medzi najvýznamnejšie nesporne patril francúzsky politik Robert Schuman. Pôvodom z Luxemburska veľkú časť svojho života prežil raz v nemeckom, potom vo francúzskom Lotrinsku, aby sa stal francúzskym vlastencom, prenasledovaným fašizmom. Politickým presvedčením kresťanský demokrat vstúpil po prvej svetovej vojne ako poslanec už francúzskeho Lotrinska do parlamentu, aby poslanecký mandát kresťansko-demokratického politika vykonával takmer štyridsať rokov. Stal sa ministrom a predsedom vlády Francúzskej republiky. Ako štátnik a minister zahraničných vecí sa pričínal o snáď najväčkolepejší projekt európskej politiky, najrevolučnejšie dielo našej doby: o európsku integráciu. Bol jej iniciátorom, ideovým tvorcom, motorom i organizátorom. Stál pri zrode prvých európskych integračných spoločenstiev. Dňa 5. mája 1949 v Londýne vznikla Rada Európy ako jedna z prvých európskych integračných organizácií. Konštituoval jej vznik a podpísal členstvo Francúzska v Rade Európy. Až do roku 1953 bol členom Výboru ministrov tejto inštitúcie. Rada Európy však pre Schumana nebola konečné, ani optimálne riešenie európskej integrácie, pretože Rada Európy bola voľným zväzkom štátov. Schuman si bol vedomý, že od voľného zväzku nie je možné očakávať mnoho, pretože pätnásť štátov nebude môcť užitočnú prácu vo voľnom zväzku. Dával prednosť vytvoreniu takejto systému vzťahom medzi štátmi, ktorý by sa vyznačoval činmi, nie slovami. Dokázal realisticky hodnotiť vtedajšie možnosti európskej integrácie a urobiť pragmatické závery. Zo spolupráce štátov v rámci Rady Európy by mal podľa neho vzniknúť „nový duch Európy“ a mal by slúžiť na vytvorenie európskych inštitúcií. Duch Európy nie je podľa Schumana prítomný v Európe odjakživa, ale sa vyvíja z európskych tradícií a nových názorov. Bol presvedčený, že ak sa dospeje k projektu európskej integrácie, ukáže sa, že v Európe bude prevládať duch spolupráce a porozumenia, nie vláda nacionalizmu a kultúrneho izolacionizmu. Vytvorenie „európskeho ducha“, jeho oživenie považoval za dôležitý cieľ nielen k európskemu porozumeniu a európskej solidarite, ale k jeho hlavnému politickému cieľu: k rozvoju nadnárodných vzťahov. Preto Schuman v snahe poslúžiť veci Európy snažil sa najprv o vytvorenie „spoločného jadra Európy“, ktoré sa bude „obnovovať“ a znovu vytvárať v spoločných vedomých skúškach večného kultúrneho

pôsobenia Európy“. Táto jeho koncepcia sa zhodovala s koncepciou kresťanského poňatia Európy, ako ju formuloval pápež Pius XII. dňa 11. novembra 1948. x/ Podľa Wahl, Jurgen: Robert Schuman, vizionár-politik-architekt Evropy, Vydal Inštitút pro středoevropskú kultúru a politiku, Praha, 2001, s. 44. Ďalej len Wahl.J. Schuman tak postupne vytvoril projekt i ducha spoločnej Európy, do ktorej sa postupne integrujú európske štáty a národy, vrátane Slovenskej republiky. Bol zvolený za prvého predsedu Európskeho parlamentu a poctený titulom „Otec Európy“. Zanechal Európanom významné myšlienkové bohatstvo, hodné našej pozornosti a štúdia.

1. Európa ako politická idea.

Čoskoro po skončení druhej svetovej vojny Robert Schuman si uvedomil, že v medzinárodnej politickej situácii vo svete a zvlášť v Európe vzniká politická a ekonomická kríza, ktorá môže prerásť do nového vojenského konfliktu. Politická kríza sa prejavovala rozpadom protihitlerovskej koalície, vznikom dvoch nemeckých štátov a vyvrcholila berlínskou krízou. Napätie v Európe sa koncentrovalo najmä v otázke Nemecka. Politika západných spojencov bola zameraná na politickú i ekonomickú obnovu Nemecka a jej výsledkom bol vznik Spolkovej republiky Nemecko v septembri 1949.

Postupná ekonomická obnova západných častí Nemecka si vyžadovala i nové politické prístupy zo strany spojencov. Ako neskôr Schuman napísal, „...táto nová politika bola aplikovaná starými metódami: ústupky u neochotných a nedôverčivých víťazov si ťažko vydobýjali ponížením porazených... Morálna rehabilitácia nešla ruka v ruke s postupnou reštitúciou politických slobôd“. X/ Schuman, M.: Pre Európu, Prešov, Vydavateľstvo Michala Vaška, 2002, s. 99 – 100 V nemeckej otázke značné napätie vyvolával štatút Porúria a Sárska, prijatý jednostranne spojeneckými silami, bez Nemecka. Ekonomická kríza bola vyvolaná nedostatkom uhlia, pretože uhlie z nemeckých baní sa rozdeľovalo podľa ľubovôle a jednostranného záujmu okupačných úradov. Niektoré dlhodobé opatrenia spojeneckých okupačných úradov poškodzovali rozvoj obnovujúcej sa nemeckej ekonomiky. Viedli k rastu politického napätia a neboli dobrým signálom pre rozvoj budúcich vzťahov. Schuman, ktorý v tomto období bol zodpovedný za zahraničnú politiku Francúzska, pochopil, že tejto nepriaznivej situácii je treba čeliť a „...zmeniť zmysel a smer našej politiky, nahradiť staré protirečenia lojálnou spoluprácou so spravodlivým rozdelením práv a povinností“. x/ Schuman, R.: c.d., s. 101 Presadzoval vo francúzskej zahraničnej politike tendenciu, aby ozdravenie vzťahov s Nemeckom považovalo Francúzsko za svoj dôležitý, ba prvoradý cieľ,

ale pritom starostlivo zvažovalo každý ústupok Nemecku, pretože zmluvne zakotvené vzťahy tvorili určitú medzinárodnoprávnu garanciu. Vzájomné vzťahy s Nemeckom však presahovali obojstranný rámec, boli súčasťou vytvorených medzinárodných vzťahov v Európe a mohli sa riešiť minimálne v európskom kontexte. Západná Európa bola vtedy tradične záujmovo roztrieštená a rozdelená na štáty s rôznou sférou záujmov, ktoré medzi sebou neustále ekonomicky zápasili a neexistovala medzi nimi, okrem krajín Beneluxu, vzájomná vnútroeurópska hospodárska výmena. Schuman preto hlavný európsky problém, hlavnú úlohu pre budúcnosť Európy videl vo vytvorení vnútro európskych ekonomických vzťahov, v odstránení tých bariér, ktoré prekážajú voľnému pohybu tovarov, v racionálnej koordinácii jednotlivých krajín, v spoločnom využívaní investícií, slobode pohybu ľudí a kapitálu. Osvojil si dôležitý záver: „ekonomický rozvoj Európy nie je možné zabezpečiť starým politickým usporiadaním, ale len vytvorením novej politickej štruktúry.“ X/Schuman,R.: Pre Európu, s. d., s.102

De Gaullova zahraničná politická koncepcia „Európa národov“ bola pre Schumana prekážkou v európskej politike, pretože i naďalej ostávala na starých metódach vzťahov medzi európskymi štátmi, snažiac sa obnoviť a upevniť zahraničné politické postavenie Francúzska. Takáto politika podľa Schumana by opäť viedla k obnoveniu nacionalizmu, vzájomného súperenia európskych štátov, a nie k politike spolupráce. Bolo preto nevyhnutné prejsť k novej koncepcii v národnej i európskej politike: ku koncepcii nadnárodnej, či supranacionálnej Európy.

Prijatie nadnárodného princípu

Poznanie Schumana, ktoré nadobudol v spolupráci so Jeanom Monnetom, spočívalo v tom, že k významnej zmene politickej koncepcie v národnej i európskej politike bude možné prejsť len postupnou spoluprácou v niektorých sektoroch ekonomickej oblasti jednotlivých európskych štátov a až neskôr i v oblasti politickej. Schuman pomenoval dve kategórie problémov, ktoré sa vzájomne dotýkajú a vedú ku konkrétnym riešeniam. Je to:

1. problém francúzsko – nemecký
2. a s ním spojený európsky problém

Riešenie podľa neho je treba hľadať v odstraňovaní ekonomických bariér medzi západoeurópskymi krajinami. Nepovažoval za možné a vhodné začať potrebnými reformami a zmenami v celom európskom ekonomickom priestore a vo všetkých západoeurópskych krajinách,

pretože na takéto široké ekonomické a politické zmeny nie je pripravené politické myslenie. Preto za rozhodujúce považoval urobiť výber sektorov ekonomiky a ekonomickú integráciu začať uskutočňovať po jednotlivých etapách. Ekonomická integrácia jedného sektoru ekonomiky krajín západnej Európy vytvorí podmienky a otvorí cestu pre integráciu ďalších sektorov.

Prvý, ale rozhodujúci krok v západoeurópskej ekonomickej integrácii sa Robert Schuman i Jean Monnet rozhodli urobiť integrovaní ťažby uhlia a produkcie ocele, pretože zahŕňal v sebe i predpoklady politické:

- do roku 1950 to bola hospodárska oblasť, v ktorej bolo súperenie o rozdeľovanie produkcie
- produkcia uhlia a ocele bola daná pod medzinárodnú spojeneckú kontrolu a Nemecko bolo s týmto stavom nespokojné, pretože výroba bola obmedzovaná. Prekážalo to obnove a rozvoju západonemeckého priemyslu
- Francúzsko sa snažilo oblasť Sárska a produkciu uhlia a ocele získavať ako náhradu vojnovnej škody. Chcelo, aby Sársko nadobudlo trvalý autonómny štatút, čo znamenalo pre spolkovú vládu možnosť straty Sárska. V budúcnosti by tak vznikol nový nemecký problém, podobný tomu v dvadsiatych rokoch.

Samozrejme, politických predpokladov bolo i viac. Schuman správne predvídal práve riešenie produkcie uhlia a ocele môže priniesť pozitívny ekonomický a následne i politický výsledok. Bolo v záujme všetkých strán – Francúzska i Spolkovej republiky Nemecko, ale aj v záujme spotrebiteľov, za najvhodnejších podmienok nielen sprístupniť produkciu. Za veľmi dôležité považoval: spoločná produkcia bola zárukou ďalšieho ekonomického rozvoja, zvýšenia životnej úrovne, obchodu a riešenia i sociálnych otázok v jednotlivých členských štátoch. „Za týmito perspektívami ekonomického charakteru sme však vytušili okamžité výhody, ktoré z toho vyplývali pre oblasť politiky,“ priznal neskôr. X/ Schuman, R.: Pre Európu, c. d., s.103 Znamenalo, to, že takto ekonomicky zapojená krajina, ktorá nedisponovala samostatne celou svojou ťažbou uhlia a výrobou ocele, nemohla mať zdroje a energiu na výrobu zbraní a nemohla pripravovať a viesť samostatne vojnu, ako to urobilo Nemecko v minulosti. Táto myšlienka bola významnou súčasťou koncepcie Jena Monneta a Roberta Schumana: nájsť spôsob, ako začať ekonomický proces európskej integrácie, aby viedol k mieru a vyriešil by pritom francúzsko-nemecké vzťahy, orientujúc ich k postupnej spolupráci. Inou dôležitou otázkou bola metóda rozhodovania a rokovania: či projekt pripravovať s vedomím vládnych orgánov, verejnosti, poslancov a riskovať nekonečné

a neprehľadné prietahy, osočovania či podozrievania, nesúhlas a útoky opozície a tlače, keďže išlo o citlivú nemeckú otázku, alebo bez vedomia verejnosti, dokonca i vlády, vyhnúť sa tak mnohým problémom a vládu i verejnosť neskôr postaviť „pred hotovú vec“. Schuman i Monnet si vybrali druhú alternatívu, pričom Schuman prevzal politické autorstvo nad textom pripravovaného dokumentu a politickú zodpovednosť za francúzsku stranu. I keď projekt vzbudzoval od začiatku určité obavy, ba aj odmietanie, vláda ho schválila a 9. mája 1950 text vyhlásenia Schuman predniesol verejnosti. Deklarácia z 9. mája 1950 sa stala skutočným začiatkom nielen prvého európskeho integračného spoločenstva – Spoločenstva pre uhlie a oceľ / Montánná únia /, ale jeho vznikom sa v skutočnosti začal proces európskej integrácie.

Keďže západonemecká vláda dala Schumanovi cez kancelára Adenauera predbežný svoj súhlas s takýmto návrhom, dôležitý bol postoj a reakcie ostatných západoeurópskych krajín. Schuman už 10. mája 1950 počas rokovania v Londýne na konferencii ministrov zahraničných vecí krajín západnej Európy a USA ich podrobnejšie oboznámil s obsahom francúzskeho plánu. Ako napísal francúzsky historik Louis Cartou, Schumanov plán bol pozitívne prijatý Američanmi, ale Briti boli viac rezervovaní. „Spoločenstvo pre uhlie a oceľ /CECA/ predstavovalo novú formu medzištátnej štruktúry. Zohralo dôležitú politickú a ekonomickú úlohu. Ale bolo tiež považované za „laboratórium“, v zmysle ktorého sa overovali určité princípy a mechanizmy únie“. x/Cartou, Louis: *L'Union européenne*, Editions Dalloz, Paris, 1994, s. 14 Všeobecný súhlas a prijatie myšlienky čoskoro bol narušený rezervovaným postojom Veľkej Británie, kde vládni labouristi síce program podporovali, ale svoju účasť videli problematicky. Nakoniec sa rozhodli k tomuto plánu nepristúpiť ako členská krajina, ale len ako pozorovatelia. Vtedy Schuman pochopil, že medzi politikou Veľkej Británie a európskymi krajinami existujú značné rozdiely. „Aká je veľká priepasť, ktorá nás rozdeľuje, sme si uvedomili až v momente, keď sme žiadali o zvolanie konferencie, na ktorej by sa smeli zúčastniť len krajiny, ktoré dopredu prijali princíp nadnárodnej autority“, napísal neskôr Schuman. x/ Schuman, R.: *Pre Európu*, c. .d., s. 105

Veľká Británia sa odmietla zúčastniť nasledujúcich medzivládnych konferencií a ako hlavný dôvod uvádzala, že projekt nie je možné akceptovať na „britské pomery a britské myslenie“. Skutočnou príčinou odmietnutia však bola pre tvoriace sa európske spoločenstvo zásadná vec: odmietala dať časť svojich národných kompetencií a tým aj časť národnej suverenity na suverenitu nadnárodnú, do vytvárajúceho a nadnárodného spoločenstva. To bol kľúčový moment, kedy sa Veľká Británia sama vylúčila z rodiaceho sa európskeho spoločenstva, do

ktorého neskôr dostávala s veľkými problémami a námahou. Nemecko verejne deklarovalo pripojenie k predloženému návrhu, pripojilo sa i Taliansko a štáty Beneluxu. Vznikla tak skupina šiestich štátov, ktoré v skutočnosti utvorili prvé európske spoločenstvo, tzv. Montánnu úniu. Schuman neskôr napísal, že „...delegácie boli zhromaždené za jedným stolom a chceli spolupracovať pri tvorbe spoločného diela, budovať spoločne nadnárodný základ, v ktorom by sa stretli a spojili nadnárodné sily.“ X/ Schuman, R.: Pre Európu, c.d.,s.106

Podpisom Parížskej zmluvy a vytvorením Spoločenstva pre uhlie a oceľ ako prvého európskeho integračného spoločenstva v roku 1951 a je následnou ratifikáciou a vstupom do platnosti v roku 1952 sa urobil síce prvý, ale rozhodujúci krok k európskej integrácii a k vytvoreniu neskoršej Európskej únie. Keď 10. augusta 1952 po ratifikácii vstúpila zmluva do platnosti, nové Spoločenstvo sa stalo skutočnosťou. „To je prvý konkrétny čin smerujúci k zjednoteniu Európy. Prelom je urobený a osudovo sa bude rozširovať“. Takmer prorocky napísal vtedy. X/ Schuman, R.: Pre Európu, s. 109

2. Európa ako spoločná hodnota

Po dvoch svetových vojnách životné skúsenosti Schumana naučili, že najlepšou garanciou mierového života každého národa v Európe už nie je izolácia v národnom štáte, akokoľvek silnom vnútorne i navonok, ale spoločné hodnoty: priateľstvo a solidarita všetkých národov navzájom, spoločný záujem a spoločný európsky duch. Svoju predstavu európskej politiky postavil na rešpektovaní spoločných hodnôt. Kládol si ňou za cieľ vytvoriť pre európske národy novú politickú štruktúru, ktorej cieľom by bolo prekonať dovtedajšiu politickú anarchiu, proti ktorej národy boli bezmocné už v dvoch svetových vojnách. V novej politickej štruktúre sa európske národy mali navzájom spájať, aby takto čelili novým problémom, ktoré sa po druhej svetovej vojne objavili na svetovej i európskej politickej scéne. Považoval za dôležité, aby každý bol presvedčený, že európske národy sa navzájom potrebujú, a to bez rozdielu hospodárskej i politickej moci. „Dnes sú národy vo svojej celistvosti a vďaka systému demokratických práv schopné a povinné chrániť mier a vyvarovať sa vojen. Táto kolektívna zodpovednosť ukladá každému jednotlivému občanovi a voličovi, rovnako ako každej politickej strane, náboženskému spoločenstvu a najmä katolíkom, úlohu a súčasne povinnosť spolupracovať na udržaní mieru. Národný egoizmus musí ustúpiť potrebám nadnárodného spoločenstva. Prepojenie našich záujmov, naša vzájomná hospodárska a kultúrna závislosť nám už nedovolí uzatvárať sa do seba. Sme jednoducho odkázaní jeden na druhého“, napísal. x/ Wahl, J.: c. d., s. 81 Z poznania dejín vedel, že v dejinách Európy

spolupráca národov sa prejavovala spravidla uzatváraním spojeneckých zmlúv a dohôd, ale aj sobášmi medzi panovníckymi rodmi. Cieľom vytváraných aliancií bolo vojnami nadobudnúť územie a deliť si ho. V takomto modeli vzťahov v Európe Schuman nevidel záruku mieru a spolupráce. Vedel, že takýmito metódami sa Európa nedá budovať, a už vôbec nie v období, keď sa rozdelila do dvoch súperiacich politických a vojenských blokov. Európa sa nedá budovať v politike konfrontácie, keď, ako napísal, „...k tichu cintorínov sa pridali hrôzy koncentračných táborov.“ X/Schuman, R.: Pre Európu, s. 32 Konštantná a záväzná úloha Európy podľa Schumana spočíva v záruke kolektívnej bezpečnosti proti akejkoľvek agresii, pretože mier a bezpečnosť sú nedeliteľné. Ak chce demokratický štát dosiahnuť slobodu a blahobyť pre svojich občanov, musí prispievať ku kolektívnej bezpečnosti. Z toho vyplývala ďalšia jeho dôležitá téza: Európu nestačí len brániť, treba ju vybudovať. Schuman vedel, že vybudovanie Európy presahuje rámec možnosti jedného národa, pretože ide o veľkú, nadnárodnú úlohu. Veľké politické problémy už nadobudli medzinárodný charakter a presahujú možnosti riešenia i tých najväčších štátov. X/Schuman, R.: Pre Európu, s. 32-33 Pokladal za nevyhnutné, aby Európa vo svojom vlastnom záujme si riadila sama svoj osud a zjednocovala sa. Rozdrobenosť Európy nazval nezmyselným prežitkom. x/Schuman, R.: Pre Európu, s. 33

Opatrný realizmus

O poslaní Európy, európskej politike i úlohe Európy v denníku Reinische Merkur v roku 1953 napísal: „Nechceme nič iné, než oživiť Európu, ochrániť ju pred chudobou, ktorá ju ohrozuje, ale tiež ju urobiť nezávislejšou i po stránke hospodárskej a politickej, než je dnes.“ X/ Podľa Wahl, J.: c.d., s. 73 Na otázku, aká má byť Európa, ako má byť usporiadaná napísal, že nezávislú Európu, zbavenú biedy a chudoby je možné urobiť až vtedy, keď sa s ňou stotožnia všetky európske národy. V koncepcii novej Európy Schuman odmietal názory, že jeho doterajšou osobnou snahou bolo vytvorenie len tzv. „malej Európy“, t.j. vytvorenie spoločenstva niektorých západoeurópskych krajín a že z procesu európskej integrácie vylučuje iné európske štáty. Vedel, že vytvoriť európsku jednotu nebude ľahké, pretože takáto jednotu vyžaduje jednomyselnosť a jednomyselnosť medzi národmi považoval za rovnako zriedkavý jav, ako jednomyselnosť medzi ľuďmi. Jeho predstava predpokladala, aby sa Európa vyvíjala postupne, to znamená, aby k jej základu, ktorý podľa neho tvoria francúzsko-nemecké vzťahy, sa pridávali postupne ostatné krajiny. K vytvorenej spolupráci by sa jej rozširovaním pridávali ďalšie európske krajiny. Hoci vtedy niektoré krajiny v začiatku európskej integrácii stáli bokom a neprejavovali záujem o spoluprácu či vstup do

integračného zoskupenia, Schuman uznával, že každá krajina má k tomu postoj vlastné dôvody, ako napríklad Veľká Británia alebo škandinávske krajiny. Vedel však, že vlastný úspech európskeho integračného spoločenstva bude najlepším argumentom, ako ich presvedčiť, aby prejavili záujem o európsku integráciu. Jeho slová: „Ak sa náš terajší pokus jednoznačne podarí, potom sa k nám všetci ostatní, každý svojím spôsobom, pridajú“, x/Podľa Wahl, J., c.d., s. 73 , boli reálne a predvídateľné. Neskorší vývoj európskej integrácie jeho princíp budovania Európy postupne, krok za krokom, potvrdil.

Schuman sa nesnažil o vytvorenie európskej jednoty podľa príkladu i Spojených štátov, kde značný počet suverénnych štátov skôr, ako bolo vymyslené slovo integrácia, sa zjednotilo do federálneho štátu. Situáciu v porovnaní s Európou po druhej svetovej vojne pokladal za inú, veľmi rozdielnu a príklad pre Európu za nepresvedčivý: americké štáty sa niekoľkoročnou vojnou oslobodili spod anglickej koloniálnej nadvlády a nemali za sebou mnohé desaťročia nezávislosti, preto po oslobodení hľadali spôsob spolužitia medzi sebou. Nová ústava bola vytvorená v oslobodených krajinách, bez záťaže minulosti. Tieto slobodné štáty neboli nútené nahradiť staré štátne inštitúcie novými a vytvárali si ich podľa vlastného výberu, aby vytvorili nové vzťahy s inými krajinami a určitý druh združenia štátov. Takýto princíp nemohlo sa uplatniť v povojnovej Európe, pretože hlavný cieľ európskej integrácie Schuman videl vo vytvorení nadštátneho spoločenstva európskych krajín. „Úlohou nadštátneho spoločenstva je nielen ochrana občanov pred možnými nešvármi a problémami, ale tiež prevzatie pozitívnych úloh, pokiaľ je možné ľahšie či výlučne uskutočniť prostredníctvom jednotného plánovaného postupu. Zmienovaný cieľ nemá byť dosiahnutý len nestabilnou formou zmluvných vzťahov a horizontálnych väzieb, ale predovšetkým vytvorením spoločných stálych inštitúcií, t. j. novej vertikálnej hierarchie moci a orgánov. To však neznamená nutne vznik nového nadnárodného samostatného útvaru, ako je tomu v prípade federatívneho systému.“ X/Podľa Wahl, J.: c. d., s. 78 V začiatkoch európskej integrácie Schuman považoval za vhodné a postačujúce uspokojiť sa s presunom vymedzeného okruhu právomocí a úloh na nadštátny orgán, ktorý by samostatne vykonával tieto zverené práva. V tejto fáze európskej integrácie Schuman za takýto nadštátny orgán celoeurópskeho integračného významu považoval vytvorenie európskeho politického spoločenstva ako nadnárodného orgánu, s prijatým štatútom, záväzným pre všetkých integrovaných členov. Štatút by ešte neznamenal aký všeobecne záväzný dokument, akým je európska ústava a za takýto dokument nepovažoval ani štatút Rady Európy. Európske politické spoločenstvo by podľa Schumana ešte nemalo charakter spolkového štátu, ale bolo by viac ako jednoduchým združením štátov.

Ani pojem „federácia“ nebol pre Schumana vhodným, pretože nevystihuje toto účelové združenie, i keď obsah pojmu počíta s tým, že na federáciu môžu byť prenášané zvrchované práva jednotlivých štátov: a budú vytvárané také orgány, ktoré sú podobné štátnym orgánom, napríklad vytvorenie zhromaždenia podľa všeobecného volebného práva, zhromaždenia so zákonodarnými právomocami. X/ Podľa Wahl, J.: c. d., s. 78 Pri vytváraní európskych orgánov so zákonodarnými právomocami nabádal k opatrnému postupu, pretože považoval za dôležité prekonávať psychologické bariéry v jednotlivých európskych krajinách, za opatrný realizmus.

Nové poslanie hraníc medzi štátmi

V súvislosti s tým, ako európska integrácia bude neustále postupovať a budú sa do nej zapájať nové štáty, bude sa prehlbovať integračný proces, hranice medzi štátmi budú mať nové poslanie. Hranice medzi štátmi sú historickou danosťou a ani v európskom integračnom procese nie je možné etnické a politické hranice odstrániť. Napísal: „Nemáme v úmysle korigovať dejiny, ani vymýšľať riadenú a racionalizovanú geografiu. To, čo chceme, je zbaviť hranice nepoddajnosti, ba povedal by som neústupnej nevraživosti.“ x/Schuman, R.: Pre Európu, s.33 Schuman dával hraniciam medzi štátmi nové poslanie: už nebude potrebné, aby hranice garantovali bezpečnosť, nezávislosť a nedotknuteľnosť územia štátu. Zachovávajú si však dôvod svojej existencie, pretože budú napĺňať úlohy duchovného charakteru. „Namiesto toho, aby boli bariérou, ktorá oddeľuje, musia sa stať styčnými líniami organizovania a intenzifikácie materiálnej a kultúrnej výmeny, budú vymedzovať osobitné úlohy jednotlivých štátov, ich vlastnú zodpovednosť a iniciatívy v rámci problémov presahujúcich hranice i svetadiely a spôsobia, že všetky štáty budú navzájom solidárne.“ x/Schuman, R.: Pre Európu, s.34 Politické hranice podľa Schumana sa vytvorili v procese historického vývoja národov a ich národného zjednotenia. Preto majú svoje opodstatnenie a nie je možné ich odstrániť. Mali by však byť stále menšou prekážkou pri vzájomných komunikáciách, výmene osôb i majetku.

Európske riešenie

Novú európsku politiku Schuman zakladal na solidarite národov a na vzájomnej dôvere medzi nimi. Tak ako hrôzy vojny, alebo i oslobodenie nemohli byť dielom jednotlivca, ale spoločným, i mier musí spoločným úsilím definitívne zvíťaziť nad vojnovými konfliktmi. Musia ho budovať všetky národy Európy, i tie, ktoré ešte včera proti sebe bojovali. Bol presvedčeným pacifistom. Vojny chcel zo života ľudskej spoločnosti odstrániť najmä tým, že

chcel odstrániť príčiny ich existencie, odňať vládám krajín akúkoľvek možnosť vojnu pripraviť a viesť ju. Zvíťaziť musí dôvera v zdravý úsudok ľudstva a poznanie, že jeho záchrana spočíva vo vzájomnej spolupráci, v porozumení, v prepojení záujmov medzi štátmi. Túto politiku porozumenia, solidarity a spoločenstva nazval Európske riešenie. Jeho obsahom je bojovať proti nárokom na hegemoniu a nadradenosť, proti kultúrnemu izolacionalizmu. Tendencie, zdedené z minulosti, je treba nahradiť vzájomným presvedčením o potrebe solidarity a vzájomnej závislosti. Schuman víziu európskeho spoločenstva nevidel vo vzore cisárstva, ani svätej ríše rímskej. Európske spoločenstvo by malo byť založené na demokratickej rovnosti, ktorá sa premieta do roviny vzťahov medzi národmi. X/Schuman, R.: Pre Európu, s. 41 V takomto usporiadaní vzťahov nepovažoval právo veta v rokovaniach integrujúcich alebo už integrovaných európskych štátov za vhodné. Považoval ho za nezlučiteľné s novou európskou štruktúrou, pretože ona „...predpokladá princíp väčšinového rozhodovania a vylučuje diktátorské zneužívanie materiálnej nadradenosti.“ X/Schuman, R.: Pre Európu, s. 41 V používaní princípu väčšinového rozhodovania vo vzťahoch medzi štátmi spoločenstva videl zmysel princípu nadnárodného. Nadnárodné nechápal len ako princíp zrieknutia sa slobôd, ale videl v ňom i novú autoritu a všeobecné záruky.

Jednota Európy sa podľa Schumana nevybuduje len existenciou európskych inštitúcií, ale bude potrebné tieto myšlienky popularizovať v celej spoločnosti. Myšlienku európskej jednoty si nemôže prisvojiť nijaká politická strana, pretože vytvorenie európskej jednoty a osvojenie si európskej myšlienky bude podmieňované spoločným myslením a voľnou výmenou myšlienok. Aby voľná výmena ideí sa mohla v Európe uskutočňovať, jej dôležitou podmienkou je voľná výmena ľudí a informácií, a to vo všetkých krajinách Európy. Na voľnú výmenu myšlienok je potrebné organizovať spoluprácu inštitúcií, osôb a odstraňovať bariéry, prekážajúce osobným kontaktom, bude potrebné financovať niektoré vedecké výskumy, ktorých náročnosť presahuje možnosti jednotlivých štátov, zo spoločných európskych zdrojov.

Vzťah národného a nacionálneho, národný a nadnárodný /supranacionálny/ princíp

Vytvárať novú architektúru európskeho spoločenstva štátov, vzťahov medzi nimi a nový projekt spoločnej Európy by nebolo možné bez nového vymedzenia vzťahov medzi národným, nacionálnym a nadnárodným. Politické aktivity v kresťansko-demokratickej politike, práca poslanca Národného zhromaždenia Francúzskej republiky i bohaté životné skúsenosti mu umožňovali vyjadrovať a formovať svoje vymedzenie a charakteristiku týchto pojmov. Nové vymedzenie bolo dôležité o to, že v začínajúcom sa procese vytvárania

európskej jednoty tieto pojmy sa dostávali do nových vzťahov, preto Schuman sa k nim často vyjadroval a dával im nový rozmer. Nadväzoval pritom na ideály z dejín francúzskeho národa, ktorý vždy, i napriek svojim osobitostiam, smeroval, ako povedal, „ k prijatiu univerzálneho ducha.“ V budúcich vzťahoch v európskom spoločenstve bude určujúcim postulátom solidarita medzi národmi, ktorá prevládne nad nacionalizmom, hoci nacionalizmus podľa Schumana sa zaslúžil o vznik a udržanie štátu. Vybudovanie štátu spájal s pôsobením nacionalizmu, ale v súčasnosti to považoval za históriu prekonané. Na staré národné základy Schuman začal budovať novú, nadnárodnú stavbu a na národné vrstvy tak kládol nadnárodné, pričom odmietal, že ide o popieranie minulosti. Vznik nadnárodného považoval za nový rozmach národných síl, pretože národné sily, spojené vzájomnou solidaritou, budú vytvárať nadnárodné spoločenstvo. Svoju dôležitú tézu: národné sa rozširuje na nadnárodné považoval za francúzsky ideál, ktorý je v zhode s najlepšimi tradíciami francúzskeho myslenia. Spojením sa národných síl do nadnárodného spoločenstva podľa neho nemôže ísť o vytvorenie nejakého „superštátu“, ani o jednoduché splynutie štátov. Štáty považoval za historickú skutočnosť a nie je možné, ani potrebné ich vymazať z máp. Naopak, ich rôznorodosť považoval za obohatenie európskych tradícií. Vo svojej prednáške na univerzite v Mohúči na tému Základné myšlienky európskej integrácie, ktorú predniesol dňa 21. marca 1953, sa jednoznačne vyjadril za zachovanie národných štátov: „Európske štáty nemôžu pomýšľať na to, že by sa zriekli svojej národnej subjektivity. Zostanú suverénnymi štátmi a budú sa rozvíjať ako slobodné individuum v rodine štátneho spoločenstva. Naše štáty majú právnu nezávislosť už celé dlhé storočia, bojovali za ňu a krvácali.“ X/ Podľa Wahl, J.: c. d., s. 80 Podľa Schumana národný štát v integrovanej Európe zostane zachovaný, ale bude v novej podobe, pretože európske štáty ako suverénne subjekty sú výsledkom dlhého historického vývoja. Ako povedal, do tohto dedičstva je treba zasahovať s rešpektom. K otázke suverenity štátov sa vyjadril takto: „Ako politik sa nepýtam, či to alebo ono riešenie by bolo zlúčiteľné so štátnou suverenitou, pýtam sa na to, či a do akej miery sa mám za daných okolností časti tejto suverenity zriecť.“ X/ Podľa Wahl, J.: c. d., s. 77 Podľa Schumana právo na nezávislosť môže byť postulátom každého suverénneho štátu. Politik však musí vedieť, ako a do akej miery je jednotlivý štát závislý hospodársky a politicky na druhých štátoch, včítane záujmu svojej vlastnej bezpečnosti a v oblasti národného hospodárstva. Nezávislosť európskych štátov sa pre neho stále viac stáva len fikciou, pretože ju vytláča „zákon solidarity“ medzi štátmi. Aj keď nebol teoretikom, skôr pragmatikom, pochopil, že princíp solidarity medzi štátmi získava stále viac na význame a takto vzájomne uplatňovanú solidaritu považoval za

jeden z princípov i morálnych argumentov proti nacionalizmu. V rozvíjaní internacionálnych vzťahov medzi štátmi v integračnom procese videl nielen oslabovanie nacionalizmu, ale nacionalizmus ako ideológiu považoval už za anachronizmus, X/ Podľa Wahl, J.: c. d., s. 78, za prekonanú ideológiu. Nacionalizmus, rôznych druhov, môže byť odstránený len konštruktívnou a spoločnou politikou. Zo skúsenosti z francúzsko-nemeckých vzťahov vedel, že „...nacionalizmus druhého nemôžeme chcieť vyvrátiť našim vlastným nacionalizmom,“ Schuman.R.: Pre Európu, s.29 a často ho nachádzal tam, kde ho neočakával – v politike internacionálnych strán: v nemeckej sociálnej demokracii i vo nationalistických stranách vo Francúzsku, s výnimkou časti francúzskych socialistov, najmä vtedy začínajúceho francúzskeho socialistu Fracoisa Mitterranda. Zásada, že vlastným nacionalizmom nie je možné bojovať proti nacionalizmu v druhom štáte, vyjadruje podstatu jeho politických princípov. Podľa neho každý národ musí zdokonaľovať svoju vlastnú štruktúru, vnútornú jednotu. História a skúsenosti z francúzsko-nemeckých vzťahov, dokazovali, že ak je národ a štát ohrozený zvonku, nacionalizmus a vlastenecké šialenstvo budú tvoriť jadro občianskej spoločnosti. Preto Schuman odmietal politickú inšpiráciu u protagonistov nacionalizmu, nech by pochádzali z akejkoľvek európskej krajiny a odmietal i prejavy nacionalizmu vo francúzskej politike. Považoval však za oprávnené a legitímne, ak si štáty chránia svoju nezávislosť. Zároveň sa však pýtal: do akej miery sme nezávislí ? Podľa jeho názoru len do takej, do akej nepotrebujeme toho druhého. Nezávislosť v zmysle, že nepotrebujeme toho druhého, môže sa chápať i ako príčina slabosti. Schuman sa domnieval, že takejto nezávislosti by na národy a štáty vo svojom vlastnom záujme mali vzdať, pretože honosná izolácia je neudržateľnou požiadavkou. X/ Schuman, R.: Pre Európu, s. 37 Pojem supranacionálne bol vtedy pre mnohých Európanov nejasným pojmom. Schumanov vyslovil názor, že národným záujmom neslúžime úzkostlivým alebo sebeckým uzatváraním sa voči okoliu, ale priateľským porozumením a čo najširšou spoluprácou s inými. x/ Podľa Wahl,J.: c.d., s. 78 Takto uplatňované skúsenosti vedú občanov k novému stupňu vývoja - od národného k supranacionálnemu. Výraz „supranacionálny“ Schuman síce nevytvoril, ale prvýkrát ho použil a novo vymedzil v zmluve z 18. apríla 1951 o spoločenstve uhlia a ocele. Ako neskôr napísal, „jeho základom nie je len poznanie súvislosti, ale poznanie vzájomnej závislosti národov a štátov. Rovnako ako pre ľudské individuum i pre štát platí , že celok stojí nad jednotlivosťou a kolektívny záujem nad záujmom jednotlivca, ktorý je s kolektívom spojený a musí sa mu podriaďovať.“ X/ Podľa Wahl.J.: c.d., s.78 Otázky nadnárodnej politiky úzko súviseli i s vnútorným usporiadaním vzťahov v zamýšľanom Európskom politickom

spoločenstve ako nadnárodnej integračnej organizácii. Keď sa v roku 1953 viedli v krajinách západnej Európy intenzívne diskusie o tomto spoľčenstve, oblasť nadnárodného konania sa mnohým politikom javila ako neobmedzenou oblasťou politického vplyvu. Preto Schuman sa vyslovoval k vytváraným princípom vzájomných vzťahov v integračnom európskom spoľčenstve a k prijatiu určitých pracovných metód, ktoré by vymedzovali vzájomné vzťahy. „Hlavnou skúsenosťou nás, politikov“, napísal neskôr, „bolo, že v rámci nadnárodnej organizácie je treba odmietat' princíp jednomyseľných rozhodovaní.“ X/ Podľa Wahl. J.: c. d., s.79 Odmietnutie princípu jednomyseľných rozhodovaní pre Schumana znamenalo, že základná zmluva medzi jednotlivými štátmi musela byť prijatá jednomyseľne, rovnako aj stanov y nadnárodnej organizácie. Potom podľa neho, aby sa udržala schopnosť spoločného postupu rozhodoval príslušný orgán na základe väčšiny hlasov svojich členov. Práve v pravidle väčšinového rozhodovania videl Schuman charakteristický a hlavný znak nadštátnej moci, podľa demokratickej zásady – menšina sa podriaďuje väčšine a rozhodovať by mala väčšina. „Rovnako ako v našich národných parlamentoch i tu je väčšinové rozhodnutie výrazom spoločnej a pre všetkých záväznej vôle. Žiadny člen nemá mať právo veta. Každý sa musí apriórne podriaďit' rozhodnutiu, ktoré bolo urobené podľa pravidiel, nezávisle na tom, či toto rozhodnutie odpovedá jeho názorom či jeho momentálnym záujmom. Len tak sa orgánom podarí jednat' rýchle a efektívne, nebudú bezmocné a nebudú zlyhávat' kvôli problémom, na ktorých doposiaľ stroskotávajú všetky medzinárodné inštitúcie...“x/ Podľa Wahl, J.: c. d., s. 79 Prijat' v integrujúcej sa Európe väčšinové rozhodovanie považoval za nevyhnutné, i keď uznával, že je nezvyklé podriaďit' sa cudzej vôli a podstúpiť určité riziko. hospodárska a politická závislosť medzi dnešnými krajinami je t

Podľa Schumana tieto princípy by mali prijať všetky tvoriace európske nadnárodné inštitúcie, aby a tak vytvorili, ako povedal, neodvolateľné záväzky, z ktorých jednotlivý štát by sa nemohol svojvoľne vymaniť.

Tento nadnárodný princíp však odmietol aplikovať do oblastí kultúry. Žiadal, aby v kultúre a národných kultúrach sa rešpektovali rozličnosti, ktoré tvoria jej bohatstvo. „Nevznikne žiadna syntetická európska kultúra. Nebudeme ju chcieť, i keby spadla z neba. Svojbytnosť v reči, v práve, v umení a výchove zostanú ako trvalé výsledky slobody a pôvodného rozvoja a pre Európanov sú nedotknuteľné. Európa by nebola Európou bez tejto európskej mnohotvarnosti“, napísal . x/ Podľa Wahl.J.: c. d., s. 80

Definovanie novej európskej politiky

Vlastenectvo a patriotizmus považoval Schuman za vznešený cit, vďaka ktorému vznikli národy a utvorili si štáty, preto takýto patriotizmus sám o sebe je treba zachovať. Považoval však za nebezpečné, ak sa patriotizmus spreneverí svojmu poslaniu, odchýli sa od pôvodnej svojej úlohy, upadne do neznášanlivého fanatizmu. Schuman ho vtedy považoval za zdroj konfliktov a ozbrojených stretnutí. Pozitívny patriotizmus spájal s vlasťou, ktorú posilňuje. O vlasti napísal: „Nepopierame a nikdy nebudeme popierať vlasť, zabúdajúc na povinnosti, ktoré k nej máme. Ale nad každou vlasťou čím ďalej tým zreteľnejšie uznávame existenciu spoločného dobra, nadradeného národným záujmom, spoločného dobra, v ktorom splývajú a miešajú sa individuálne záujmy našich krajín.“ Schuman, R.: Pre Európu, s. 37-38 Definoval tak základy vzťahov v budúcej Európskej únii a dôležité princípy vzťahov k vlasti, k pojmu „spoločné dobro“, v ktorom sa individuálne záujmy krajín. Definoval etické princípy vzťahov medzi štátmi vo vytvárajúcom sa spoločenstve európskych štátov a hovoril o potrebe prijatia zásady „všeobecnej ľudskej solidarity,“ o „duchu Európy“, ktorý podľa neho vzniká z rôznorodosti je vlastnosti a úsilí. Jednota jej základných myšlienkových i kultúrnych koncepcií odpovedá pluralite názorov a tradícií, pretože staré metódy usporiadania politických vzťahov v Európe zlyhali. „ Súčasná Európa musí byť vybudovaná na základe spoluzitia, ktoré nebude len jednostranným aglomerátom pravidelne súperiacich nepriateľských „národov“, ale slobodne utvoreným a organizovaným spoločenstvom skutkov,“ napísal. X/ Schuman, R.: Pre Európu, s. 81 Všeobecnú ľudskú solidaritu a solidaritu európskych štátov vníma ako zásadu, ktorou „cítíme solidaritu v zachovaní mieru, v obrane proti agresii,“ v boji proti biede, v ochrane ľudskej osobnosti. Jednotlivé národy takto závisia navzájom od svojej materiálnej produkcie, od organizovania odbytu, vymieňajú si poznatky vo vedeckom výskume, výmene pracovných síl a pod. Hovoril už nielen o vzájomnej závislosti jednotlivých európskych národov, ale i jednotlivých kontinentov. „Poznáme moc európskej myšlienky, táto moc sa osvedčila a nakoniec sa presadí, pretože nám ukazuje jediné východisko z doterajšej situácie,“ vyznal sa Schuman zo svojho presvedčenia v úspech európskej integrácie. X/ Podľa Wahl, J.: c. d., s. 80 Princíp solidarity vychádzal u Schumana z katolícko-sociálneho učenia a vyvieral z praktickej dimenzie tejto solidarity: európske spoločenstvá boli vytvorené preto, aby riešili i sociálne problémy občanov s zvýšili životnú úroveň obyvateľov.

3. Schuman o nemeckej otázke ako súčasť európskej politiky

Otázky vzájomných vzťahov medzi Nemeckom a Francúzskom boli vždy kľúčovým problémom politickej stability v Európe a jej riešenie rozhodujúcim spôsobom vplávalo na

vytvorenie nových európskych štruktúr. Robert Schuman preto tejto otázke venoval ako politik prvoradú pozornosť a zaoberal sa ňou celé desaťročia. Jeho základnou tézou sa stalo poznanie: bez Nemecka, takisto bez Francúzska, nie je možné budovať Európu. Toto poznanie dávalo nemecko-francúzskym vzťahom a ich vyriešeniu prioritný význam. V dôsledku z histórie známych vzájomných bojov sa na oboch stranách Rýna vytvoril vypätý nacionalizmus, v ktorom Schuman videl dôležitú prekážku k vytvoreniu európskej jednoty. Tzv. nemecká otázka, častý problém v európskej politike, existovala podľa Schumana odvtedy, ako Nemecko vstúpilo do dejín. Boli s ňou konfrontovaní Rimania, neskôr sa vytvorila Germánska ríša, ktorá bola podľa Schumana, už od čias Karola Veľkého zdrojom napätia v Európe uskutočňovaním nadmerných výbojov. Až Napoleon svojou politickou neprezieravosťou vymanil Nemecko z feudálnych pút a inšpiroval ho k novej jednote. Kongres vo Viedni v roku 1815 prisúdil Prusku Porýnie a umožnil mu tak územnú expanziu na západ. V nasledujúcom boji za zjednotenie Nemecka vznikol tak nielen nemecký patriotizmus, ale i nacionalizmus, zameraný na západe predovšetkým proti Francúzsku. Tu videl Schuman začiatky Bismarckovho diela: zjednotenie Nemecka bolo možné uskutočniť len víťazstvom nad západným protivníkom – Francúzskom. Vyhlásenie nemeckého cisárstva vo Versailles Schuman považoval za vrchol nemeckého nacionalizmu a šovinizmu. Videl v tom len potvrdenie Bismarckových slov, že nemecká otázka je európskou otázkou. „Mohli by sme si myslieť, že zjednotené Nemecko sa uspokojí s význačným postavením, ktoré mu zabezpečovalo moc a jeho povahové vlastnosti vo svete a v Európe. Ale Nemecko malo zlé svedomie: pôvod Reichu bol poškodený násilím a spáchanou nespravodlivosťou“, napísal neskôr. X/ Schuman, M.: Pre Európu, s. 63 Skutočným dôvodom nemeckého problému podľa neho bola nemecká nespokojnosť. Schuman prišiel k záveru: ak je Nemecko rozdrobené a bojuje za svoju jednotu, nepredstavuje nebezpečenstvo pre ostatné krajiny. Len čo svoju jednotu realizuje, robí si ďalšie nároky v presvedčení, že privilegované postavenie medzi európskymi národmi mu patrí na základe, podľa Schumana klamlivého presvedčenia o svojej nadradenosti nad ostatnými európskymi štátmi, z viery o svojom predurčení v európskych dejinách, z akejsi „prozreteľnosti“, z rasových daností vyplývajúcich z prirodzenosti. Podľa Schumana práve na základe tejto myšlienky klamlivého práva a schopností nemecká politika priviedla krajinu a nemecký národ k nedávnym katastrofám. Uviedol, že doktrína, ktorú do filozofického systému sformovali najmä nemecký filozof Nietzsche, francúzsky nacionalistický filozof Gobineau a Angličan Huston Steward Chamberlain, propagovala germánsku nadradenosť, viedla k snahe ovládnuť európske národy a nakoniec k porážke Tretej ríše.

Francúzsky historik Maurice Vaussard napísal, že Robert Schuman ako francúzsky minister zahraničných vecí vyjadroval obavy z postupného vyzbrojovania nemeckých vojsk a ich postupného začleňovania do západoeurópskej armády, ako to navrhoval projekt René Plevena. x/ Vaussard, Maurice: Histoire de la démocratie chrétienne, Editions du Seuil, Paris, 1956, s. 128 V čom spočíval nemecký problém podľa Schumana? „Podstata nemeckého problému je takáto: chce byť Nemecko mierovým partnerom, alebo bude stále predstavovať viac-menej skrytú hrozbu? Nezapočujeme znovu, že jedine Nemecko je schopné nastoliť poriadok na našom zmätenom kontinente?“ x/Schuman, R.: Pre Európu, s. 64-65 Je vidieť, že nemecká otázka bola i po druhej svetovej vojne pre Schumana dôležitým problémom, pretože sa dotýkala bezpečnosti mieru v Európe a bezpečnosti Francúzska. Schuman ju chcel však riešiť iným spôsobom, ako ju riešili Parížske mierové zmluvy a Versailleský systém: chcel zavrhnúť staré schémy, poznačené nacionalizmom z oboch strán. V povojnovom Nemecku i vo Francúzsku nebolo mnoho takých politikov, ktorí boli schopní zbaviť sa nacionalizmu a prijať novú koncepciu vzťahov medzi oboma krajinami, t. j. riešiť novým spôsobom nemeckú otázku, predovšetkým vzájomnou spoluprácou, začínajúcou v oblasti ekonomiky a neskôr i v oblasti politiky. Na francúzskej strane takou osobnosťou Schuman bol a on sám na nemeckej strane za takého politika považoval Konrada Adenauera. „Osobitne si spomínam, že okrem iných tém môj spoločník vyslovil myšlienku vytvorenia nepretržitého ekonomického putá medzi Francúzskom a Nemeckom, napríklad formou spoločnej elektrickej siete, ktorá by spájala Sársko a Lotrinsko“. Napísal neskôr. X/ Schuman, R.: Pre Európu, s. 66-67 Bol to Adenauer, ktorý hľadal nové spôsoby riešenia francúzsko-nemeckých vzťahov a v ich rámci i nové riešenia medzinárodného postavenia západného Nemecka, keď navrhoval vytvorenie ekonomickej únie medzi oboma štátmi. Schuman tieto Adenauerove návrhy nepovažoval len za náhodnú alebo účelovú epizódu, ale za súčasť vývoja v Nemecku po druhej svetovej vojne. Meno Adenauer pre neho znamenalo „...organickú obnovu nemeckej politiky, ktorá má hlboké zásady v najvzácnejších tradíciách a zároveň i v nových koncepciách, ktoré ďaleko presahujú národný charakter. Som pevne presvedčený, že určite v jej podstatných bodoch budú pokračovať kancelárovi nástupcovia, nech budú akýkoľvek,“ napísal, spomínajúc na Adenauera. X/ Schuman, R.: Pre Európu, s. 67 Ako ukázal neskorší vývoj v Nemecku Schuman sa nemýlil, pretože dôstojným pokračovateľom Adenauerovej európskej a integračnej politiky bol Helmut Kohl. Schuman predpokladal, že nemecká politika bude i naďalej pokračovať v započatom diele európskej integrácie, i bez Konrada Adenauera, pretože v Nemecku prevládal, pomenoval to, komplex

európskej kooperácie. „Túto skutočnosť som ja sám mohol skonštatovať na mnohých diskusiách v univerzitnom prostredí, medzi syndikátmi a inde.“ Napísal. x/Schuman, R.: Pre Európu, s. 67-68 Bol presvedčený, že myšlienku európskej jednoty nakoniec príjmu i tí Nemci, ktorí zatiaľ ju odmietali. Vedel, že Nemci – ak pôjde o lepšie porozumenie medzi národmi, dôstojne sa zapoja do procesu európskej integrácie. Napísal, že Nemeck „...nie je sám osebe agresívny, náchylný na nadvládu, ani neopovrhne ostatnými. Nemeck je schopný uznať hodnoty druhého a cítiť dokonca určitý druh obdivu k cudzincovi. Je veľmi citlivý na pozornosť, ktorá sa mu preukazuje a chce byť prizvaný napríklad do výskumu, spoločného úsilia, medzinárodnej spolupráce v oblasti vedy, kultúry a techniky.“ x/Schuman, R.: Pre Európu, s. 69-70 Preto doporučoval, aby sa v spolupráci s Nemeckom tieto vlastnosti využívali. Ako ukazoval Ďalší vývoj európskej integrácie, Schuman sa nemýlil, pretože čoskoro po vzniku prvých európskych integračných štruktúr tak Spolková republika Nemecko i jej občania sa na rôznych úrovniach zapojili do medzinárodnej integrácie. Schumana zvlášť tešila skutočnosť, že medzi francúzskymi a nemeckými študentmi, predstaviteľmi kultúry, vedcami, odborármi sa čoskoro rozvinuli široké priateľské vzťahy. To všetko umožňovalo meniť myslenie ľudí oboch štátov k minulosti a sústrediť sa na spoločnú európsku cestu, Schuman mohol v roku 1959, zaoberajúc sa nemeckou otázkou, zhrnúť svoje poznatky o Nemecku : „Nemecko nebolo nikdy také nebezpečné, ako keď sa izolovalo, spoliehajúce sa na vlastné sily a kvality, ktoré sú veľké; ako keď ho omámila v určitom zmysle jeho vlastná nadradenosť, a to najmä vtedy, keď ostatní zlyhávali. Na druhej strane Nemecko má väčší zmysel pre spoločenstvo ako hocikto iný a v zjednotenej Európe sa bude môcť naplno uplatniť.“ X/Schuman, R.: Pre Európu, s. 73 Tieto slová Schuman napísal pred 44 rokmi a skúsenosti týchto desaťročí jeho hodnotenie potvrdili. To dokazuje, že Schuman dobre poznal Nemecko, Nemcov, ich mentalitu. Aj napriek týmto postojom a hodnoteniam Schuman vedel, že určité rozpory národného charakteru pretrvávajú i naďalej v oboch krajinách, pretože, ako napísal, „záujmy Porúria nikdy nebudú totožné so záujmami Lotrinska“, francúzski poľnohospodári a vinohradníci pracujú v iných podmienkach než nemeckí a v detailoch sa bude líšiť i legislatíva oboch štátov – Nemecka a Francúzska. Aby konkurenčný boj, ktorý tu bezpochyby ostane, zvýhodňoval či nezvýhodňoval jednu alebo druhú výrobu, ktorá už aj tak má výhodu lepších geografických podmienok, polohou a pod., Schuman navrhoval prijať také spoločné legislatívne opatrenia, ktoré by „obmedzovali riziko nového konkurenčného boja“, t. j. prijať určité ochranné klauzuly, aby každá strana mohla sa slobodne uplatniť a konfrontovať i na poli konkurencie. Žiadal preto **zrovnoprávniť**

a zharmonizovať legislatívu v jednotlivých krajinách navzájom, pretože, ako napísal, „každé životaschopné spoločenstvo vyžaduje, aby sa zmiernili, prípadne úplne odstránili odchýlky v postavení, aby priemysel alebo výroba, ktorá už nie je pod ochranou starého protekcionizmu, nebola úplne rozdrvená.“ X/Schuman, R.: Pre Európu, s. 71 Požiadavka ujednotenia a zharmonizovania legislatívy medzi jednotlivými členskými štátmi bol ďalší významný krok k neskoršiemu prijatiu spoločných noriem v spoločenstve, nazývaných **acquis communautaire**.

Robert Schuman, jednota Nemecka a východná Európa

Keďže sa pôvodné územie Nemecka rozdelilo v roku 1949 na dve časti – východnú a západnú časť a vznikli dva štátne celky, rozdelenie vnieslo nové postoje nielen v nemeckej politike. Otázka nemeckej jednoty bola významnou otázkou nemeckej i európskej politiky a stanoviská k nej zaujal i Robert Schuman už vo funkcii francúzskeho ministra zahraničných vecí. Vedel, že Nemci si želajú jednotu a že táto ich túžba je oprávnená. Zastával názor, že zjednotenie Nemecka by nemalo ohrozovať svetový mier a nemôže sa uskutočniť bez súhlasu Francúzska. Ak by predsa k zjednoteniu došlo, podľa Schumana by bolo potrebné urobiť úpravu v už existujúcich európskych spoločenstvách, najmä v Európskom spoločenstve pre uhlie a oceľ, pretože v zjednotenom Nemecku by sa zvýšil počet baní a metalurgického priemyslu z východnej časti. Porovnávajúc osudy územia Lotrinska a Alsaska a územia východného Nemecka, kde vznikol štát Nemecká demokratická republika, Schuman odtrhnutie Alsaska a Lotrinska v roku 1871 od Francúzska považoval za morálne neprijateľné a návrat pod správu Francúzska za spravodlivý. Ako francúzsky politik i na pôde európskych integračných zoskupení nikdy nežiadal riešenie „problémov Východu“ násilnou cestou. Jeho metóda zjednotenia Nemecka i Európy spočívala v tom, že chcel v prvom rade zjednotiť kresťanskú západnú Európu a posilniť jej vnútornú vzťahy, pretože, ako napísal, „...len silná slobodná Európa je najlepším garantom jej vlastnej bezpečnosti a svetového mieru.“ X/Podľa Wahl, J.: c. d., s. 81 Odmietal však, aby východné nemecké územia boli ku Spolkovej republike pripojené násilím, hoci videl logiku v činnosti západonemeckej vlády, ktorá podporovala utečencov z východnej časti Nemecka. Závazok kancelára Adenauera a vlády, že Spolková republika sa nebude usilovať o násilné riešenie nemeckej jednoty, prijal s uspokojením.

Neskôr, vo februári 1957 predniesol v Katolíckom inštitúte v Paríži prednášku na tému Adenauerovo Nemecko, v ktorej sa dotkol i otázky zjednotenia Nemecka. Zjednotenie Nemecka a politické oslobodenie národov východnej Európy považoval za „predvídateľné

a v ktoré my teda právom dúfame.“ Tieto zmeny však podľa Schumana vyžadovali základný predpoklad: vytvorenie spoločnej európskej politiky. „Západné národy budú musieť priviesť späť do európskeho celku slobodných národov skupinu zemí, ktorá bola dlhé roky oddelená a vykazuje stopy zlého vplyvu, ktorý na nich pôsobil“, povedal. X/ Podľa Wahl, J.: c. d., s.84 V prejave v roku 1958 v Achene už ako „francúzsky Európan“ vyjadril svoju vieru v zjednotenie Nemecka mierovou cestou, pritom upozorňoval, že proces prispôsobovania krajín východnej Európy nebude ľahký a bude vyžadovať mnoho trpezlivosti.

Psychologické zábrany procesu európskej integrácie

Realizovanie myšlienok európskej integrácie nebolo bez ťažkostí, pretože východiskový prístup každej krajiny západnej Európy bol iný a každá krajina získala svoju nezávislosť iným spôsobom a v rozdielnom období. Krajiny Európy celé stáročia bojovalo, aby získali národnú suverénnosť, nezávislosť a upevnili so svoje hranice. Preto nie bez problémov prijímali podstatnú myšlienku tvoriaceho sa európskeho spoločenstva: zrieknutie sa časti svojej suverénnej moci v prospech spoločnej, nadnárodnej autority, a ako napísal Robert Schuman, „... nie bez ľútosti a strachu sa vzdávajú tejto čiastočnej autonómie, pretože sa im zdá, že popierajú ideál a slávu minulosti.“ x/Schuman, R.: Pre Európu, s. 77 Schuman tieto ťažkosti však považoval za prekážky skôr psychologického charakteru, ktoré je možné a potrebné prekonať. Podľa neho v dejinách sveta nebolo doposiaľ podobný proces integrácie štátov, ako európska integrácia. Vznik USA považoval tiež za integračný proces, ktorý sa začal skôr, než bolo vymyslené slovo integrácia. Situácia však bola iná, pretože tieto štáty sa vymanili po niekoľkoročnom boji z anglickej nadvlády a dovedy nepoznali nezávislosť, ani samostatnosť. Ústava bola prijatá už v slobodnej krajine, bez pozostatkov minulosti a tak nový zväzok – federácia štátov mohol vytvoriť inštitúcie slobodne, bez zaťaženia minulosti, pretože nový štátny celok nebol nútený nahrádzať staré inštitúcie novými a uzatvárať dohodu s inými krajinami. Za odlišnú považoval Schuman i situáciu v Nemecku a Taliansku, ktoré v súčasnosti nepoznajú také psychologické zábrany zjednocovacieho procesu, ako napríklad Francúzsko alebo Veľká Británia. Taliansko a Nemecko si vytvorili svoje národné štáty približne pred sto rokmi a dlhé obdobie predtým žili v konfederatívnom usporiadaní, teda v spoločenstve štátov vzájomne od seba v určitej miere závislých. Schuman napísal, že pre nich je „...relatívne ľahké preniesť skúsenosti z minulosti, ktoré im uľahčili funkčnosť takého zjednotenia, do európskej roviny.“ x/Schuman, R.: Pre Európu, s. 80 Dôležitou okolnosťou, ktorá Nemecku uľahčovala cestu k európskemu zjednoteniu, bola podľa Schumana

i porážka fašizmu, v dôsledku ktorej došlo v likvidácii starých inštitúcií a určitému očisteniu verejného života. Ponuku obom národom vstúpiť do integrujúceho sa európskeho spoločenstva Schuman hodnotil ako neočakávanú šancu pre tieto dva národy, ktorú oba národy dostali po porážke v druhej svetovej vojne, šancu národného i európskeho významu stať sa bez poníženia a diskriminácií partnermi víťazných krajín, s rovnakými právami. Nemecku sa tieto možnosti ponúkli ešte skôr, než dosiahlo mierovú zmluvu s víťaznými mocnosťami a bolo prijaté do OSN.

Aj Francúzsko muselo v procese európskej integrácie prekonávať prekážky psychologického charakteru, aby nakoniec podporili proces európskej integrácie, predovšetkým Schumanov plán. I vo Francúzsku existovali psychologické bariéry európskeho zjednotenia. Od susedných krajín sa však odlišovali svojou povahou. Odporcovia francúzskej integrácie, najmä gaulisti a komunisti poukazovali na zdanlivú nevýhodnosť integrácie, najmä s porazeným Nemeckom, podnecovali vo verejnej mienke nespokojnosť a vyvolávali národnú citlivosť. Toho si bol vedomý i Schuman, keď napísal: „Môže sa znovu vznietiť hnev. Bolestivé spomienky okupácie môžu prekaziť dobré princípy; rany ešte nie sú zahojené.“ X/ Schuman, R.: Pre Európu, s. 81 Vo vzťahu k Francúzsku Schuman vnímal ďalší problém: francúzske tradície slobody a národnej suverenity. Francúzsko počas uplynulých storočí úporne bojovalo za svoju suverenitu a národnú jednotu proti vonkajšiemu ohrozeniu i proti provinčnému separatizmu a individualizmu. Skonsolidovalo svoje hranice a vybudovalo, počnúc revolúciou a cisárstvom, svoju centrálnu správnu suverenitu. „A teraz od Francúzska žiadame, aby sa vrátilo v určitom zmysle do minulosti, dobrovoľne prijalo začlenenie sa do spoločnosti šiestich alebo pätnástich krajín a vystavilo sa tak nepochopeniu alebo egoizmu rozhodujúcej väčšiny. Ja, ktorý som zástanca integrácie, vidím, aký je to ústupok zo strany Francúzska, aká je to obeta pre jeho národnú hrdosť, pre zákonnú ochranu vlastných záujmov a pre jeho najcennejšie tradície.“ X/Schuman, R.: Pre Európu, s. 80

Najväčšie ťažkosti v procese európskej integrácie Schuman predpokladal zo strany Veľkej Británie. Podľa neho Veľká Británia, najmä Anglicko, predstavuje iný, ostrovný typ európskeho myslenia. Vedel, že myslenie Angličanov je zo zásady podozrievavé voči každej ideologickej premene, ale dôvtipné v interpretácii nepísaných zákonov a zvyklostí. Prekážkou ostrovného myslenia sú presné, jednoznačné texty zmlúv a dohôd, aké sú používané na európskom kontinente. Práve k nim Angličania pociťujú „neprekonateľné predsudky“ a preto Veľká Británia je nepriateľská voči každej integrácii ako federálnej štruktúre. Commonwealth, ktorý si Veľká Británia vytvorila, aj keď nie je konfederáciou, je pre Britov viac, než

akékoľvek európske integračné usporiadanie: „Preto sa európskej integrácii dostane z jeho strany /zo strany Anglicka – pozn. autora / láskavé požehnanie, ale len tlak okolností by mohol Anglicko prinútiť, aby sa pripojilo k Európskemu spoločenstvu“, napísal neskôr Schuman. X/ Schuman, R.: Pre Európu, s. 78 Podľa Schumana pre Angličanov, pre anglickú vládu, parlament je nemožné a nemysliteľné, aby sa podrobili inej, vyššej autorite než je anglický či britský parlament. Britská vláda nedokáže priznať európskej organizácii väčšiu právomoc a autoritu, než orgány Commonwealthu. Ku Commonwealthu majú Angličania citový vzťah, ale Schuman ju nepovažoval za organizáciu s nadnárodným vplyvom: „Treba pochopiť tento fakt“, napísal Schuman. „Možno sme si to dostatočne neuvedomovali, a preto sme si robili ilúzie, že Anglicko by mohlo pristúpiť hneď. Anglická vláda a anglický parlament nemôže schváliť v nijakej oblasti uznesenie, ktoré by bolo prijaté mimo nich a možno proti nim“, napísal. X/Schuman, R.: Pre Európu, s. 79 Schuman poznal anglické prostredie a vedel, že Angličan je pripútaný k tomu, čo nazýva „unwritten constitution“, ktorá sa musí dať aplikovať za všetkých okolností, pretože nemôže byť akceptovaná do právne neohybného textu dohody kontinentálneho typu. Pre Angličana a jeho povahu je podľa Schumana odstrašujúce, ak by sa len čiastočne mal vzdať svojej suverenity. „Angličan si nevie predstaviť, že by mal byť spútaný záväzkom takéhoto druhu, ktorý by bol zakotvený v texte na obdobie päťdesiatich rokov.“ x/Schuman,R.: Pre Európu, s. 79 Podľa Schumana v tom spočíva rozdiel i v prístupe Angličanov k európskym dohodám, rozdiel v myslení, v národnej tradícii i vo výchove vôbec. Domnieval sa, že pre Veľkú Britániu bude budovanie európskej integrácie niečo podobné, ako zásah do ich domova a porušenie ich práv na slobodu. Preto predpokladal, že Veľká Británia bude pozorovať vývoj európskej integrácie, bude ho podporovať, ale nepripojí sa k tomuto procesu, až pod tlakom okolností, ktoré ju k tomu donútia.

4. Duchovné hodnoty novej Európy

Nové ekonomické a politické usporiadanie Európy v dôsledku integračného procesu bude podľa Schumana vyžadovať i všeobecné prijatie nových duchovných hodnôt, ktoré sa musia zakladať na demokracii a kresťanstve.

Schumanovo chápanie demokracie a úlohy kresťanstva

Proces európskej integrácie vyžadoval i od Schumana bližšie definovanie vnútorných vzťahov v každom integrujúcom sa štáte. Išlo predovšetkým o vnútorný charakter štátu, jeho usporiadanie a politický systém moci, pretože vnútorný charakter integrujúceho sa štátu

súvisel i s charakterom tvoriaceho sa spoločenstva. Integrujúca sa Európa mohla byť podľa Schumana len spoločenstvom demokratických štátov. V Európe sa do nového spoločenstva integrovali aj štáty, ktorých základom bola konštitučná monarchia /napríklad Belgicko, Holandsko /. V týchto štátoch, ale aj v Nemecku, Taliansku a Francúzsku významný politický vplyv mali kresťansko-demokratické strany. Preto definovať slovo „demokracia“, určiť jeho obsah a zjednotiť sa na tomto pojme považoval Schuman za dôležité. Demokraciu, demokratický štát definoval takto: „Demokratický štát charakterizujú ciele, ktoré ponúka, a prostriedky, ktorými sa usiluje tieto ciele dosiahnuť. Nenachádzam jednoduchšiu a menej odbornú definíciu, ako tú, ktorú uviedol prezident Lincoln: „vláda ľuďmi cez ľudí a pre ľudí.“ X/Schuman, r.: Pre Európu, s. 47 Schuman poznamenal, že Lincoln tu nehovorí o forme vlády. Moderná demokracia v uvedenom zmysle môže byť i konštitučná monarchia, i republika. Ak pojem „demokracia“ bol obyčajne spájaný s republikovým zriadením, a monarchie skôr vylučoval z demokratického chápania štátu, bolo to podľa Schumana „nesprávne a neprávom“, pretože niektoré monarchie, napríklad Veľká Británia, Belgicko, Holandsko majú dlhú demokratickú tradíciu, niekedy dlhšiu než republiky, kde ľud ako zdroj moci má obmedzený dosah na orientáciu a politické rozhodnutia krajiny. X/ Schuman, R.: Pre Európu, s. 47-48 Za rozhodujúce vo vývoji ľudstva od násilných foriem k demokracii považoval kresťanstvo a kresťanskú doktrínu. Dokonca napísal: „Za svoju existenciu vďačí demokracie kresťanstvu. Zrodila sa v deň, keď bol človek povolaný, aby vo svojom dočasnom pozemskom živote uskutočňoval ľudskú dôstojnosť v osobnej slobode, v rešpektovaní práv druhého človeka a v praktizovaní bratskej lásky ku všetkým. Nikdy pred Kristom neboli vyslovené podobné myšlienky. Demokracia je zviazaná s kresťanstvom v myslení i v čase. Zrodila sa s ním len postupne, po dlhom tápaní, niekedy za cenu opätovného upadnutia do barbarstva.“ X/Schuman, R.: Pre Európu, s.48 Schuman sa nezmieňuje o vzniku demokracie ako spôsobu vlády v gréckych mestách, ešte pred vznikom kresťanstva. Ako základ demokracie považuje existenciu človeka ako individuálnej bytosti, jeho konanie k osobnej slobode a k ľudskej dôstojnosti, v rešpektovaní práv iného človeka a v bratskej láske ku všetkým. Priznáva, že v pohľade na tieto filozofické názory ho inšpiroval francúzsky kresťanský filozof Jacques Maritain, ktorý sa zaoberal výkladom súvislosti medzi demokraciou a kresťanským vývojom. Tento vplyv bol umocnený aj tým, že Schuman už od rokov štúdia na univerzite a neskôr po niekoľko desaťročí vyvíjal aktivity v kresťanských organizáciách Lotrinska a Alsaska, neskôr bol poslancom francúzskeho Národného zhromaždenia za kresťansko-demokratické politické strany a v rámci Nouvelle équipes

internationales – Nové medzinárodné skupiny stal sa popredným predstaviteľom kresťanských demokratov vo Francúzsku. Neskôr, keď v roku 1959, po štyridsiatich rokoch parlamentného života, keď jeho úvahy vyústili do výzvy za budovanie spoločnej Európy, napísal svoje filozofické vyznanie o kresťanskom myslení, ktoré, podľa neho, má hodnotu odkazu: „Kresťanstvo učilo, že všetci ľudia sú si od prírody rovní, sú deti toho istého Boha, vykúpení tým istým Kristom bez rozdielu rasy, farby pleti, spoločenskej triedy, či povolania. Kresťanstvo priznalo každému právo a povinnosť na prácu. Takisto uznalo aj prvenstvo vnútorných hodnôt, ktoré jedine zušľachtujú človeka. Univerzálne pravidlo lásky, na ktorom sú založené medziľudské vzťahy kresťanského sveta, učinilo z každého človeka nášho blížneho. Toto učenia a praktické dôsledky, ktoré z neho vyplývajú, otriasli setom. Túto revolúciu postupne podnietilo evanjelium, ktoré pomaly formovalo, za cenu ťažkých bojov, celú generáciu.“ X/Schuman, R.: Pre Európu, s. 48 Podľa Schumana dnes ťažíme z kresťanského dedičstva. Kresťanské ideály prežili a zachovali sa i dnes. Sú v podvedomí i tých ľudí, ktorí nie sú nábožensky založení, ale vo svojom povedomí sa inšpirujú jeho hlavnými princípmi. Francúzski racionalisti – René Descartes – sa už v 18. storočí inšpirovali kresťanskou ideológiou a právam človeka a občana dávali kresťanský základ. Preto aj práva človeka a občana vychádzajú z kresťanského základu.

Tieto princípy prešli podľa Schumana i do ústavy Spojených štátov amerických, do prvej demokratickej ústavy. Vzťah medzi kresťanstvom a demokraciou je v nej hlboko zakorenený a prejavuje, aplikuje sa i v každodennom politickom živote. Tým sa dotkol i vzťah medzi štátom a cirkvou ako predstaviteľkou kresťanskej ideológie. „Nikto nepovažuje oficiálne oddelenie cirkvi od štátu za prekážku silnej náboženskej tradície, pretože takýto postoj jasne presahuje to, čo nazývame toleranciou a rešpektom zvyklostí.“ X/Schuman, R.: Pre Európu, s.49 Pri hodnotení úlohy kresťanského myslenia v americkej spoločnosti Schuman považoval náboženské myslenie za oficiálne uznaný faktor verejného života, vyvolávajúci vznik iniciatív v spoločnosti, ktoré reagujú na politické dianie. Hlboký kresťanský ideál sa podľa neho nachádza i v dnešnej spoločnosti a v jej politickom živote. Kresťanstvo nemôže byť privlastňované žiadnym politickým režimom, ani nemôže byť stotožňované so žiadnou formou vlády. Žiadal, aby sa rozlišovala „oblasť Božia a oblasť cisárova“. Každá z týchto oblastí má svoje pole pôsobnosti a svoj vplyv. Úloha cirkvi podľa neho je „bdieť nad rešpektovaním prirodzených zákonov a zjavných právd, a nie pasovať sa do úlohy sudcu pri konkrétnych rozhodnutiach...“ x/Schuman, R.: Pre Európu, s. 50 Tieto rozhodnutia sa musia uskutočňovať podľa reálneho stavu vecí, podľa podmienok vývoja. Preto povinnosť politika

Je v politickej praxi zosúladiť dva uhly pohľadu: svetský i duchovný do nevyhnutnej syntézy, do potrebného a užitočného rozhodnutia, pretože život človeka i spoločnosti nie je priamočiarly, bezproblémový, ale prelínajú sa v ňom rôzne problémy a vzájomné spojenia, ktoré je treba riešiť, a možnosti, medzi ktorými je treba sa rozhodnúť. Schuman zastával názor, že medzi dvoma nutnosťami nie je neriešiteľný konflikt: „medzi nemeniteľnou doktrínou v rovine princípov a rozumnou aplikáciou v meniacich sa situáciách, na ktoré treba brať ohľad v živote národa i jednotlivca.“ Schuman, R.: Pre Európu, s.50 Schuman vo svojej filozofii prístupu k riešeniam problémov vychádzal zo zásady prispôbiť sa situácii, riešiť problémy, pritom však ostať na svojich zásadných princípoch. Kresťanská viera, ktorej sa pridržiaval ako veriaci človek, mu umožňovala riešiť z tejto pozície problémy politické, sociálne i morálne. Podľa jeho názoru teokracia neuznáva princíp oddelenia roviny svetskej a duchovnej a neprisuduje prislúchajúcu zodpovednosť náboženskému ideálu. Preto za vlády teokracie sa odlišnosti politického charakteru môžu zvrhnúť na náboženský fanatizmus. Jeho prejav – svätú vojnu považoval za najstrašnejší prejav zneužitia náboženského myslenia, čoho dôsledkom sú krvavé náboženské konflikty. Schuman odmietal náboženský fanatizmus, pretože, ako napísal, „aj Kristus bol jeho najvznešenejšou obeťou“ a „...kresťanská civilizácia nemôže byť produktom násilnej a okamžitej revolúcie, ale výsledkom postupných zmien a trpezlivej výchovy, kde hlavným princípom je láska, obetavosť a pokora, ktoré sú základom novej spoločnosti. Len počas dlhých storočí vnútorných bojov a postupného očisťovania môže takáto civilizácia smerovať k ponúknutému vznešenému ideálu, len za cenu bolestivých kŕčov a ustavičného hľadania sa môže vyslobodiť z trosiek pohanstva.“ X/Schuman, R.“ Pre Európu, s.51

Demokracia a vzťahy s cirkvou

Za základ demokracie Schuman považoval evanjelium. Jeho výrok: Demokracia bude kresťanská, alebo nebude – jednoznačne napovedá, že stotožňoval demokraciu ako takú s kresťanstvom. Zastával názor, že ak je demokracia protikresťanská, je len karikatúrou demokracie a skôr či neskôr sa zvrhne na anarchiu, diktatúru alebo tyranu. Postoje demokrata charakterizoval takto: demokrat sa nemôže stotožniť s tým, že štát systematicky popiera náboženstvo, nestotožňuje sa s kresťanskou ideológiou, vyjadruje voči náboženstvu predsudky, nepriateľstvo a opovrhovanie. Podľa neho kresťanské náboženstvo má v štáte významné miesto. Účinok náboženského presvedčenia považoval za obrovský „v praktizovaní občianskych cností“, t. j. vo výchove, morálke, verejnej mienke, ale je aj „nevyhnutná obrana

pred silou všadeprítomného sociálneho rozkladu“. X/Schuman, R.: Pre Európu, s. 53 Pravda, bolo by možné so Schumanom polemizovať o to, či náboženské presvedčenie môže zabrániť postupujúcemu sociálnemu rozkladu spoločnosti, či v tom spočíva jeho úloha, ale tiež i v otázke úlohy náboženstva v oblasti morálky. Schuman sa stotožňoval s tým, že chápal kresťanské náboženstvo ako princíp univerzálnej morálky, hoci skôr je prijateľné, že je len jednou z existujúcich morálok. Vo svojej prednáške pod názvom Katolicizmus a zjednocovanie Európy, ktorú predniesol v novembri 1954 vo francúzskom Saint-Odile, odmietol pojem „vatikánska Európa“. „Nejde o nič iné, než o mýtus“, povedal. X/Podľa Wahl, c.d., s. 82 Európu Schuman považoval za značne sekularizovanú v ideách i v ľudskom myslení. Kresťanstvo by malo mať na zjednotení Európy významný podiel, pretože kresťania majú, podľa Schumana majú pre európsku ideu vyvinutý zvláštny zmysel, čím významne ovplyvňoval kresťanských laikov a ich postoje k európskej integrácii a úlohe kresťanov v nej. Kresťania podľa Schumana nesmú si však pre seba nárokovať na žiadny monopol v tejto činnosti, pretože európska integrácia nie je politickou objednávkou cirkvi, ale kresťania v tejto politike realizujú svoje kresťanské presvedčenie. Myšlienky o klerikálnej vláde považoval za scestné, iluzórne a zamietal ich. Úlohu cirkvi nechcel redukovať len na strážcu či policajta v spoločnosti, ale domnieval sa, že je treba „...prijatť obrovskú morálnu autoritu cirkvi, ktorú spontánne uznáva veľké množstvo občanov a takisto aj vysokú hodnotu jej učenia, ktorú doteraz nedosiahol nijaký filozofický systém.“ x/Schuman, R.: Pre Európu, s. 53 Na druhej strane však uznával, že spolunažívanie veriacich i neveriacich v jednom štáte je nevyhnutnosť, podobne je potrebná i vzájomná spolupráca občanov „dobrej vôle“. Vo verejnom školstve, v oficiálnych inštitúciách však uznával nezasahovanie a neutralitu štátu. „Štát ako taký by nemal byť na strane náboženstva alebo filozofickej doktríny.“ x/Schuman, R.: Pre Európu, s. 54 Štát by mal poskytnúť každému občanovi možnosti jeho osobného rozvoja a slobodného konania. Za uplatňovanie týchto slobôd musí štát v rámci organizovania verejného života niestť aj zodpovednosť. Demokratické štáty v západnej Európe podľa Schumana už dospeli k správnejmu chápaniu duchovných a náboženských hodnôt, ktoré si už našli svoje miesto v živote demokratického spoločenstva. Uplatnenie duchovných a náboženských hodnôt chápal s poslaním demokracie, v ktorej vzťahy medzi cirkvami a demokratickým štátom budú založené na rešpektovaní slobody a zodpovednosti každého občana: takto má demokracia definovať svoje vzťahy s cirkvou. Schuman sa domnieval, že poslanie kresťanstva nemôže byť zúžené len na „vykonávanie dobrých skutkov“, alebo uskutočňovanie kultových obradov. „Kresťanstvo je doktrína, ktorá by mala

definovať morálne povinnosti vo všetkých oblastiach, aspoň i v ich hlavných princípoch“, pretože „cirkev sa usiluje o zachovanie hlavných záujmov človeka: zachovanie jeho slobody a dôstojnosti a o možnosť jeho rozvoja.“ X/Schuman, R.: Pre Európu, s. 55 Takisto sa cirkev stavia proti každej politike i spoločenskému systému, ktorý týmto princípom protirečí a nerešpektuje ich. Cirkev sa podľa Schumana stavia proti všetkým režimom, ktoré potláčajú ľudské a občianske slobody – proti totalitným režimom. Významnou hodnotou bola pre neho politika Svätej stolice. Jej politiku považoval za nezávislú, založenú na humanizme. Oceňoval, že Vatikán reagoval na každé nebezpečenstvo, ktoré hrozilo ľudstvu i jednoduchým ľuďom, a to bez toho, aby robil rozdiely vo vierovyznaní. Svätá stolica bola, ako sa vyjadril, „najpočúvanejším a najinformovanejším poradcom“. Schuman poukazoval, že Vatikán sa postavil proti všetkým diktátorským a nedemokratickým režimom a pápež Pius XI. Odsúdil vo svojich encyklikách Hitlera, Mussoliniho i Stalina. Lateránske dohody z roku 1929 i nemecký konkordát z roku 1934 hodnotil ako pokus zo strany diktátorov podrobiť si cirkev takými výhodami, na ktoré cirkev v skutočnosti mala zákonitý nárok. Ľudové demokracie vo východnej Európe sa podľa neho snažia získať si dôveru dvojtvárnou politikou. „Nemôžeme aplikovať pojem demokracia na režim, ktorý odmieta uznať existenciu národa, teda živého spoločenstva, ktoré je nositeľom pôvodného národného dedičstva a má svoje vlastné poslanie a túžby, ktoré chce slobodne a s osobnou zodpovednosťou uskutočňovať; nemôžeme tento pojem aplikovať na režim, ktorý zaznáva už samotnú myšlienku slobody a osobnej zodpovednosti, ktorý násilím a pod zámienkou kriminálnych činov potláča kritiku a rôznorodosť názorov.“ X/Schuman, R.: Pre Európu, s. 56 Schuman predvídal, že i ten najservilnejší konformizmus v budúcnosti nikoho neuchráni od trpkého rozčarovania, pretože „dnešná poslušnosť k popredným činiteľom sa môže stať zajtra herézou“, lebo všetci vládcovia domnievajúc sa o svojej neomylnosti sú rovnako nekompromisní vo svojej politike. Takého politické systémy Schuman nazval „karikatúrou demokracie“.

Keďže v krajinách západnej Európy v období európskej integrácie začali sa prejavovať i **problémy s postavením moslimov**, Robert Schuman sa vyjadril i k tejto problematike. Zamýšľal sa nad otázkou, do akej miery by malo mať moslimské obyvateľstvo v Európe rovnaké práva ako obyvateľstvo pôvodné, európske, či by Európania mali brať ohľad na rozdiely moslimov v rodinných tradíciách, v postavení moslimských žien, v dedičských, politických i sociálnych právach moslimov v krajinách Európy. Pretože doposiaľ v krajinách integrujúcej sa Európy i pre moslimov platili zvláštne ustanovenia, ktoré zohľadňovali skutočné pomery a zvyklosti, Schuman sa domnieval, že tieto pôvodné zvyklosti, ktoré si

moslimi priniesli do Európy, by v európskom spoločenstve nemali byť uznávané a rešpektované. Právo by malo rovnako platiť pre všetkých: „Teraz tieto rozdiely pri stanovení práv a povinnosti občanov nemali by byť zohľadňované. So všetkými by sa malo zaobchádzať rovnako, bez ohľadu na následky.“ X/Podľa Wahl, c. ., s. 84 Podľa Schumana poskytnutie zvláštnych práv miliónom moslimom v Európe oproti pôvodnému obyvateľstvu by mohlo spôsobiť výrazný posun rozloženia politických síl, vyvolávalo by prejavy nacionalizmu a narazilo by na oprávnený odpor obyvateľstva. Schumanove postoje nie je možné chápať ako obmedzovanie cudzích kultúr, ale bola to snaha reálne hodnotiť vzťahy k moslimom i problémy, ktoré mohli by v tejto oblasti neskôr vzniknúť.

Demokracia a sloboda ako duchovné hodnoty

Podľa Schumana v skutočnej demokracii má slobody len jednu hranicu: štát, jeho funkcia a podstata musia byť chránené pred násilím a rozkladnými útokmi. Každá zmena v usporiadaní štátu reforma štátnych inštitúcií a zmeny zákonov musia byť v demokracii predmetom slobodnej diskusie, výsledkom individuálneho i kolektívneho konania rešpektovaním verejných právomocí formou, ktorú ustanovuje zákon. Hranica medzi slobodou a slobodnou vôľou je v demokracii vymedzená zákonom, ale môže sa meniť podľa daných podmienok, v ktorých sa štát a národ nachádzajú. Demokraciu Schuman považoval za nepretržitý tvorivý proces, v ktorý sa neustále zdokonaľuje. Totalitné moci žijú podľa neho v ilúzii, že majú nielen absolútnu moc, ale že majú i okamžitú a definitívnu pravdu. V takýchto spoločnostiach, ak sú personifikované neobmedzeným vládcom, je táto moc ohraničená jeho smrteľnosťou. Demokracia na rozdiel od totalitného zriadenia je charakterizovaná vývojom myšlienok a schopnosťami ich korektúry v dôsledku slobodnej výmeny názorov.

Schuman bol presvedčený, že vznikom európskych spoločenstiev s voľným pohybom tovaru, kapitálu a obyvateľov sa hlboko a definitívne zmenia vzťahy medzi krajinami, ktoré sú ich členmi, pretože sa stávajú členmi jednotného spoločenstva.

Kresťanstvo a koloniálna politika

V čase svojej aktívnej politickej činnosti Schuman niekoľko rokov vykonával funkciu ministra zahraničných vecí Francúzska. Bolo to v rokoch, keď sa francúzsky koloniálny systém začal rozpadáť a keď národy francúzskych kolónií Indočíny, Afriky, najmä severnej /Alžírsko/, sa hlásili o svoje národné práva a začali otvorený boj za slobodu. Preto ani Robert Schuman nemohol vo svojich politických postojoch obísť otázku kolonializmu a musel ju

konfrontovať so jeho všeobecnými zásadami a myšlienkami, ktoré zastával ako kresťanský politik. V pomoci menej rozvinutým národom osvojiť si civilizáciu a kultúru videl úlohu kresťanstva. Podľa neho kresťanstvo zohralo významnú úlohu v rozširovaní civilizácie na iné kontinenty sveta, ale kolonizátori a kresťanskí misionári, ktorí ich často predchádzali, nemali vždy rovnako ušľachtilé ciele. Kolonialisti nie vždy úplne pochopili svoju misiu, ktorou boli poverení. Uprednostňovali ekonomické ciele kolonizačnej politiky a politický systém, ktorý Schuman nazval „ekonomický kapitalizmus“, sa podľa neho príliš ľahko prepožičal metódam vykorisťovania a zanedbával ľudskú zodpovednosť voči kolonizovaným národom: priviesť tieto národy k slobode demokraticky spravovať svoj osud, ako to bolo zakotvené i v preambule Ústavy Francúzskej republiky z roku 1946. Schuman v takomto programe nevidel len vyslobodenie pôvodných národov, ale i ich vzdelávanie, rozvoj kolektívnych vzťahov, aby tieto národy boli schopné prevziať sociálnu a politickú zodpovednosť za svoj osud. Politiku Francúzska vo vzťahu k národom kolónií chápal ako kultúrnu misiu, s cieľom poskytnúť im vzdelávanie, kultúrny rozvoj a doviest' ich k nezávislosti. Zdá sa, že idealizoval koloniálne vzťahy a na koloniálnu politiku sa pozeral zidealizovaným, jednostranným pohľadom. K neúspechom a zanedbávaniu kultúrneho a spoločenského rozvoja národov kolónií napísal: „Až príliš neskoro sme si uvedomili tento aspekt problému. Boli sme zaujatí výlučne prípravou prevodu politických a administratívnych funkcií a nedostatočne sme pochopili potreby a túžby kultúrneho obohacovania.“ X/Schuman, R.: Pre Európu, s. 52

Francúzsko podľa Schumana uprednostnilo technický pokrok, ale zanedbalo nevyhnutnú rovnováhu medzi technickým rozvojom a rozvojom morálky ako podmienky skutočného pokroku. I v oblasti koloniálnej politiky spájal kresťanstvo so šírením demokracie a pokroku v koloniálnych územiach. Ak na sformovanie demokracie bolo potrebné obdobie tisíc rokov kresťanstva, v Afrike bolo potrebné preskočiť vývojové etapy. „Nielenže sme dali do rúk negramotnému obyvateľstvu volebný lístok, a to je ešte horšie, zverili sme moc ľuďom, ktorí sa to nikdy neučili a ktorí budú bez obavy vystavení všetkým pokušeniam tyranstva a bezprávia. Chceli sme spomaliť tempo, nastoliť kontrolu; boli to krehké opatrenia, často motivované nacionalizmom.“ X/Schuman, R.: Pre Európu, s. 52

Robert Schuman: Poslanie jednotnej Európy x/

Týchto 12 bodov je vyňatých z testamentu Roberta Schumana

Európske zjednotenie, založené 9. mája 1950, otvára éru Spoločenstva v dejinách ľudstva.

I. Svetové poslanie Európy

1. „Európa je kolískou a strážkyňou demokracie“.
2. „Demokracia vďačí za svoju existenciu kresťanstvu. Zrodila sa v deň, keď bol človek povolaný žiť dôstojne svoj pozemský život v osobnej slobode, pre rešpektovaní práv každého a pri praktizovaní bratskej lásky ku všetkým. Nikdy pred Kristom neboli podobné myšlienky takto sformulované.“
3. „Európa si musí vytvoriť dušu.“

II. Povaha európskej integrácie

4. „Európa musí byť vládkyňou nad svojím osudom.“
5. „Politická integrácia musí byť doplnením ekonomickej integrácie.“
6. „Politicky integrované krajiny vykonávajú spoločné rozhodnutia medzinárodného dosahu.“

III. Národné prvenstvo

7. „Politická jednota neznamena absorbovanie národa.“
8. „Politická integrácia neznamena zrieknutie sa národnej suverenity.“
9. „Európske puto nezapríčiní popretie vlasti.“

IV. Zjednotená Európa, model pre tretie tisícročie

10. „Európa sa musí znovu stáť vodcom humanity.“
11. „Zjednotená Európa predznačuje všeobecnú solidaritu budúcnosti.“
12. „Slúžiť humanistickým ideálom je povinnosťou, ktorá sa vyrovná tej, ktorú nám diktuje naša vernosť národu. Takto smerujeme ku koncepcii sveta, kde sa čoraz viac ukáže vízia a hľadanie toho, čo národy spája a je im spoločné, a toho, čo zmieruje protiklady a rozdiely.“

x/ Uverejnené v: Schuman, Robert: Pour l'Europe, Nagel, Geneve. 1963

Lejeune, René: Robert Schuman, Vydavateľstvo Michala Vašku, Prešov, 2001, s. 192-193

Robert Schuman: Ríša svetská a Ríša božia

Kresťanstvo zmenilo svet – pripomeňme si „obrat“, ktorý urobil cisár Konštantín Veľký s pápežom Sylvestrom I. na začiatku 4. storočia po Kristu. O nejakých 200 rokov neskôr započal svätý Benedikt so svojimi mníchmi pokresťančenie západnej Európy a svojim heslom „Ora et labora“ /Modli sa a pracuj/ posvätil i tu ľudskú prácu, ktorú až do tej doby vykonávali prakticky len otroci. Po ďalších zhruba 300 rokoch urobil cisár Karol Veľký túto regulu svätého Benedikta ríšskym zákonom a vytvoril tak ako dedič Konštantína Veľkého kresťanskú západnú Európu.

Kresťanské myslenie prevzali v nasledujúcej dobe i tí ľudia, ktorí odmietali dogmaticky založené náboženstvo, avšak akceptovali základné hodnoty kresťanstva. Tieto základné hodnoty, ktoré vychádzajú z tézy človeka ako obrazu Božieho, sa stali počas storočí základnými prvkami našej kultúry a sú nimi až do dnešných dní. Dokonca i racionalisti dnešnej moderny prevzali vo svojej filozofickej substancii z kresťanstva vychádzajúce ľudské a občianske práva.

Avšak kresťanstvo si pre seba nesmie nárokovať – alebo sa s ním identifikovať – len jedna politická strana či jedna forma vlády. Rozdiel medzi kráľovstvom pozemským a kráľovstvom Božím je večný. Obe ríše majú svoju vlastnú zodpovednosť. Kresťanské poslanstvo a tí, ktorí ho svojou službou šíria, musia dbať na to, aby Boží zákon nebol porušený či nerešpektovaný. K tomuto účelu musia jaťrit' svedomie osôb, zodpovedných za riadenie štátu a spoločnosti, osôb, ktoré majú veľkú a neľahkú úlohu: zmieriť duchovno-etické a profánne-svetské stanovisko v často delikátnu, ale nutnú syntézu.

Teokracia nepozná principiálne odlišenie týchto stanovísk. Často dáva váhu religiózne založenému nároku zodpovednosti, ktoré sa približujú jeho zneužitiu alebo sú s ním identické. Potom sú politické spory ohrozené tým, že by mohli poklesnúť na úroveň náboženského fanatizmu, ktorý dost' často viedol a môže viesť ku „svätým vojnám“. Kresťanské učenie je opakom takéhoto fanatizmu. Preto nikdy neboli kresťanstvo ani kresťanská kultúra výsledkom či zámenkou násilnej revolúcie. Omnoho viac predstavovali evolúciu a to prostredníctvom trpezlivej výchovnej a vývojovej činnosti spojenej so šírením hodnotových predstáv v záujme ľudstva a súžitia národov. Až v priebehu mnohých storočí trvajúcich vnútorných triebení, sporov a poctivého hľadania pravdy sa vyvinula naša európska kultúra kresťanského razenia, ktorá má slúžiť človeku a dvíhať nad problémy všedného dňa. Európa potrebovala viac než tisíc rokov kresťanstva, aby túto kultúru vytvorila. Pritom sme poznali,

že národ, ak chce bez nebezpečia požívať výsad svojprávnej, dospelaj osoby, musí byť schopný ako svojprávna, dospelá osoba konať.

Použitá literatúra

1. Schuman, Robert: Pour l'Europe, avec un hommage de Francois Mitterrand, Les Editions Nagel, Paris, 1990
2. Schuman, Robert: Pre Európu, Vydavateľstvo Michala Vašku, Prešov, 2002
3. Lejeune, René: Robert Schuman, Vydavateľstvo Michala Vašku, Prešov, 2001
4. Wahl, Jurgen: Robert Schuman, vizionár-politik-architekt Evropy, Vydal Inštitút pro stře-doevropskú kultúru a politiku, Praha, 2001
5. Vaussard, René: Histoire de la democratie chrétienne, Editions du Seuil, Paris, 1956
6. Cartou, Louis: L'Union européenne, Editions Dalloz, Paris, 1994